

ҮНДІСТАНДАҒЫ МЕКТЕП БІЛІМІНЕ COVID-19-ДЫҢ ӘСЕРІ

COVID-19 пандемиясы басталғаннан бері әлемнің көптеген мектептері мектеп жабылған кезде оқуды жалғастыру үшін өз қызметін онлайн форматқа ауыстыруға мәжбүр болды. Кейбір елдерде онлайн оқытуға көшу мектептегі білім берудегі кейбір инновациялық әлеуетті ашқанымен, кейбір елдерде ол мектеп жүйесіндегі бар мәселелерді ұшықтыра түсіп, білім берудегі теңсіздікті күшейтті. Үндістанның 1,5 миллионнан астам мектепте 260 миллионға жуық оқушысы бар әлемдегі екінші үлкен мектеп жүйесі, COVID-19 шектеулерінің әртүрлі оқушы топтарына қалай әсер ететінін ең жақсы мысалы болуы мүмкін. Үндістан халықаралық студенттердің әлемдегі екінші экспорттаушысы болғанымен, оның мектеп жүйесі кедей халқының көп болуына байланысты көптеген қиындықтарға тап болып келеді. Сәйкесінше, Үндістан 14,37 пайызбен Азиядағы сауаттылық деңгейі бойынша ең төмен елдердің бірі болып табылады. Пандемияға байланысты шектеулер мектептерде байқалған теңсіздікті күшейтеді. Нәтижесінде, Үндістанда білім алуға жоқшылық деңгейі 54%-дан 70%-ға дейін өсіп, ең жоғары өсім орта мектеп деңгейінде болды.

Дүниежүзілік теңсіздік есебіне (2022) сәйкес Үндістан әлемдегі теңсіздік ең көп елдердің бірі. Өйткені халықтың 10 пайызын құрайтын жоғарғы топтың қолында ұлттық табыстың 57 пайызы болса, ал халықтың 50 пайызын құрайтын ең төменгі топта ұлттық табыстың 17 пайызы ғана бар. Нәтижесінде, толық ауқымды шектеулер кезінде ең төменгі білім беру жасындағы балалар басқа топтарға қарағанда отбасыларының жұмысынан айырылуынан және қозғалу шектеулерінен туындаған қиындықтардан көбірек зардап шекті.

Осы тұрғыда Үндістан COVID-19-дың көптеген толқындары әсер еткен әлемдегі мектептері ең ұзақ жабылған елдердің бірі болды. Бір жылдан астам уақыт бойы мектептердің жабылуына байланысты дәстүрлі бетпе-бет дәрістерді теледидар, радио, WhatsApp топтары, Zoom, Skype сияқты басқа форматтарға көшіруге тырысты. Тіпті интернетке қосылмаған немесе байланысуы тым нашар болған оқушылармен байланысу үшін спикерлерге арналған оқулықтар мен ағашта платформа жасау жағдайлары да сыналған. Дегенмен, ауыл тұрғындарының 15 пайызы және қала тұрғындарының 42 пайызы ғана интернетке қол жеткізе алатынын ескерсек, мектептің ұзақ уақытқа жабылуы негізгі цифрлық құралдардың жоқтығынан зардап шегетіндердің білім алу мүмкіндігіне қатты әсер етті. Save the Children сауалнамасына сәйкес, сауалнамаға қатысқан тұрғындардың 62 пайызы мектептердің жабылуына байланысты білім беру үзілгенін хабарлады. Басқа есеп әр түрлі онлайн платформалар арқылы тек 37,6

миллион адам мектепте білім алуға қол жеткізе алатынын көрсетті. Эпидемияға байланысты мектептердің жабылуынан туындаған қиындықтар бұрыннан бар мәселелерді жаңа мәселелермен толықтырды. Жеке құрылғылардың болмауы, интернет байланысының нашарлығы немесе жоқтығы және интернет пакеттерін сатып алу мүмкін еместігі онлайн білімге қол жеткізудегі ең үлкен мәселелердің бірі болды. Мектеп балаларының онлайн және офлайн оқуы (SCHOOL) сауалнамасы оны «онлайн білім берудің фантастикасы» деп анықтады. Себебі ауылдық жерлердегі мектеп оқушыларының 37 пайыздан астамы мүлдем білім ала алмайды, ал балалардың 8 пайызы ғана интернетте оқиды. Оның үстіне, індет ең алдымен жұмыссыз қалған отбасылардың экономикалық жағдайына әсер ететіндіктен, ата-аналардың көп сандысының жауабы: «Тамақ табу қиын жағдайда смартфонды қалай сатып аламыз?».

Мектептердің жабылуы қаржылық дағдарыстармен бірге оқу мүмкіндіктерін жоғалтумен қатар ауыр зардаптарға әкелді. Бұл, әсіресе, күндерін үй жұмыстарымен немесе отбасыларына ақша табумен өткізетін қыздарға әсер етті. Смартфондар көп жағдайда ұлдарға берілетіндіктен, қыздардың смартфонға ие болу мүмкіндігі аз, ал смартфонды бар қыздарға үй шаруасымен бітпейтін оқуын жалғастыру қиын. Сонымен қатар, көптеген қыздар тұрмысқа шығу үшін отбасының қысымына ұшырайды. Өйткені, кейбір отбасылардың пікірінше, қыздар өздерінің негізгі міндеттерінің бірі – оқудан босатылғандықтан, олардың ата-аналары қыздарын ештеңе істемейді және бір жерге тұруға мәжбүр деп ойлайды.

Азық-түлік жетіспеушілігі, және бір басты мәселенің бірі болып табылады. Мемлекеттік мектептерде күн сайын ыстық тамақ беретін «Түскі ас» бағдарламасы да індет кезінде өзгерді. Кейбір штаттар ыстық тамақ емес, ақшалай көмек көрсету туралы шешім қабылдады, басқалары астық пен май сияқты құрғақ азық-түліктермен қамтамасыз етті, ал Телангана сияқты кейбір штаттар ғана оқушыларға ыстық тамақ берді. OXFAM есебіне сәйкес балалардың 35 пайызы түскі асты алмаған, 8 пайызы ыстық тамақ, 4 пайызы қолма-қол ақша және 53 пайызы құрғақ тіске басар алған. Мемлекет отбасын қолдауға тырысқанымен, барлық ата-ана балаларына жағдай жасап, қалыпты тамақтануды қамтамасыз ете алмады. Сондай-ақ, ата-аналар балаларын тамақтандыру үшін белгілі бір мөлшерде өнім сатып алса да, өнімдердің қаншалықты тиімді пайдаланылғанын қадағалау мүмкін емес. Бұған қоса, мектептер жүйесіндегі балаларды жүйелі түрде тексеруден өткізіп, кір жуу және санитарлық тазарту құралдарымен және тамақтану жоспарымен қамтамасыз

ету арқылы, сондай-ақ балаларды мәжбүрлі еңбекке тарту және жастай некеге тұру жағдайларының алдын алуға көмектесу арқылы балаларға жан-жақты қолдау көрсетеді. Дегенмен, эпидемия да өз түзетулерін жасады. Отбасылардың қаржылық жеткіліксіздігі және балаларының оқуын қамтамасыз ете алмауының салдарынан 14-16 жас аралығындағы (10-12 сыныптар) оқушылардың мектепті ең жоғары деңгейде қалдырғаны атап өтілді. Эпидемия кезінде коменданттық сағаттың кесірінен көптеген отбасылар жұмыссыз қалғандықтан, отбасылар ақша табу үшін жасөспірімдерді, әсіресе қыздарды жұмысқа жіберуге мәжбүр болды.

Онлайн білім берудегі қиындықтар мен қарапайым жергілікті жағдайлардың жоқтығы нәтижесінде жалпы сауаттылық деңгейі айтарлықтай төмендеді. Үшінші сынып оқушыларының тесті оқушылардың тек 25 пайызы бірнеше сөзден көп оқи алатынын көрсетсе, басқа зерттеулер мектептің жабылуына байланысты оқушылардың 92 пайызы кем дегенде бір тіл және 82 пайызы кем дегенде бір математикалық дағдыларын жоғалтқанын көрсетті. Осы себепті онсыз да нашар білім алған балалар ұзақ уақыт бойы оқудан алыстауы, ұрпақ жоғалту сияқты ұзақ мерзімді жағымсыз нәтиже береді деп түсіндіреді. Әсіресе, аз қамтылған отбасыларға оқу кестесін сақтау үшін кешенді шаралар қабылданбаса, оның бүкіл қоғамға бұдан кейінгі салдарының болуы әбден мүмкін.

Толық білім алуға қедергілер халықтың экономикалық жағынан аз қамтылған топтарына әсер етті, ал басқа мектеп оқушылары да онлайн білім беру мәселелеріне тап болды. Төмен өмір сүру деңгейінен туындаған негізгі инфрақұрылымдық мәселелер ескерілмесе, онлайн білім беру де көптеген алаңдаушылық тудырады. Мысалы, мемлекеттік мектептердегі мұғалімдердің тек 17 пайызы және жекеменшік мектептердегі мұғалімдердің 43 пайыздан астамы онлайн курстарды оқытуға дайын. Мұғалімдер білімсіз және шектеулі уақыт аясында сабақтарын қайта құратынын ескерсек, әсіресе оқыту платформаларына байланысты оқыту сапасына әсер етуі мүмкін. Теледидар, радио және WhatsApp топтары қосымша құзыреттікті қажет ететін онлайн бейнеконференция технологияларымен салыстырғанда оқу үшін тиімділігі төмен болуы мүмкін.

Үндістандағы індет мектеп жүйесіне қатты әсер етті. Орташа табысы бар ата-аналар балаларына білімсіздікті жеңуге көмектесе, кедей отбасылар үшін жағдай басқаша. Сондықтан үкімет білім беру саласына қосымша күш салып, екі жылға жуық уақыт кешіктірілген білім беруде ең көп зардап шеккен мектеп оқушыларына көмек көрсетулері керек.

Жазушы: Альбина Мұратбекова,

Еуразия ғылыми-зерттеу институты, Қазақстан

Саясат, сырткы катынастар және қауіпсіздік

- Өзірбайжан Сыртқы істер министрі Жейхун Байрамов Армения Сыртқы істер министрі Арарат Мирзоянмен телефон арқылы сөйлесті. Министрлер жақында жасалған келісімдерді дамыту жөнінде пікір алмасты. Кездесу барысында министрлер бітімгершілік келісін дайындау үшін шекараларды анықтау жөніндегі бірлескен комиссия мен жұмыс тобымен жақын арада тағы бір кездесу өткізуге келісті (SNG.Today, 25.04.2022).
- Өзбекстан президенті Шавкат Мирзиёев Ташкентте өтіп жатқан «INNOPROM Central Asia» халықаралық көрмесіне Беларусь делегациясын бастап келген Беларусь премьер-министрі Роман Головченко қабылдады. Кездесу барысында биылғы жылдың басынан бері екі ел арасындағы екіжақты тауар айналымы 57 пайызға өскені айтылды. Тараптар Өзбекстан мен Беларусь арасындағы өзара тиімді қолданбалы ынтымақтастықты одан әрі дамыту үшін «жол картасын» қабылдау туралы келісті (UzReport, 25.04.2022).
- Түркия Парламенті төрағасы Мұстафа Шентоп ресми сапармен Босния және Герцеговинаға барды. Босния және Герцеговина төрағалығы мүшелері қабылдаған Мұстафа Шентоп басқа жоғары лауазымды тұлғалармен де келіссөздер жүргізді. Шентоп Босния және Герцеговина билігімен кездесуінде Балқан және Түркия арасындағы ағымдағы ынтымақтастық перспективаларын талқылады. Сонымен қатар, Президент Түркия Республикасының Балқан түбегінің тыныштығы мен тұрақтылығына үлкен мән беретінін тілге тиек етті (Anadolu Ajansı, 26.04.2022).
- Қазақстан президенті Қасым-Жомарт Тоқаев елдің саяси жүйесін түбегейлі өзгертін Конституцияға түбегейлі өзгерістер енгізу туралы бастама көтерді. Қазақстан жаңа мемлекеттік үлгіге, мемлекет пен қоғамның өзара іс-қимылының жаңа формасына өтуде. Президент бұл жаңа форматты Екінші Республика деп атайды. Президент Тоқаев конституциялық референдум әрбір қазақстандыққа ел тағдырын шешуге қатысуға мүмкіндік береді деп санайды (Kazinform, 29.04.2022).
- Украина президенттік кеңсесінің төрағасы Андрей Ермак Түркия президентінің баспасөз хатшысы Ибрахим Калымен кездесті. Тараптар майдан шебіндегі жағдай мен украин халқының қаһармандық қарсылығына қатысты кең ауқымды мәселелерді талқылады. Украина үшін халықаралық қауіпсіздік кепілдіктерінің тиімді жүйесін құруға ерекше назар аударылды (Ukrinform.net, 30.04.2022).
- Түркия Сыртқы істер министрі Мевлют Чавушоглу қырғызстандық әріптесі Жээнбек Кулубаевпен телефон арқылы сөйлесті. Министрлер екіжақты қарым-қатынастарды және алдағы кездесулерін талқылады. Екіжақты қарым-қатынастарды дамытудың оң динамикасын құптай отырып, тараптар стратегиялық жоспарлау жөніндегі бірлескен топтың келесі отырысын жақын арада сыртқы істер министрлігі деңгейінде өткізуге келісті. Тараптар сондай-ақ Қырғызстанда екі ел президенттерінің қатысуымен стратегиялық ынтымақтастық кеңестерінің отырысын ұйымдастыру мәселелерін қарастырды (Daily Sabah, 01.05.2022).

Экономика, қаржы және энергия

- Халықаралық қаржы институттары Өзбекстанға қаржылық көмек көрсетуді жалғастыруда. Ел халықаралық донорлармен 575 миллион долларға несиелік келісімдерге қол қойды. Өзбекстан бұл қаржыны мемлекеттік бюджет пен инвестициялық жобаларды қолдауға жұмсайды. Дүниежүзілік банк ауылдағы кәсіпкерлікті дамытуға 200 миллион доллар, статистикалық жүйенің әлеуетін арттыруға 50 миллион доллар бөледі. ОПЕК халықаралық даму қоры мен Францияның даму агенттігі сәйкесінше 100 миллион доллар және 150 миллион еуро бөледі (UzReport, 25.04.2022).
- Экономикалық ынтымақтастық жөніндегі үкіметаралық комиссия отырысында Өзірбайжан мен Ресей бірқатар құжаттарға, соның ішінде зейнетақы саласындағы ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойды. Өзірбайжан Премьер-министрінің орынбасары Шахин Мұстафаев Ресеймен бірлесіп салыптың тікұшақ зауытының Өзірбайжанда 2022 жылдың үшінші тоқсанында пайдалануға берілуі мүмкін екенін мәлімдеді. Мұстафаев Өзірбайжанның Ресей экономикасына 1,2 миллиард доллардан астам, Ресейдің Өзірбайжанға 6 миллиард доллардан астам инвестиция салғанын атап өтті (AzerNews, 26.04.2022).
- Қазақстан мен Өзірбайжан арасындағы екіжақты тауар айналымы 2022 жылы рекордтық көрсеткішке жетті. Әсіресе, 2022 жылдың басынан бері Қазақстанның Өзірбайжанға экспорт 15 есеге өсті. Нәтижесінде тауар айналымы 175 миллион долларға жетті. 2021 жылдың сәйкес кезеңінде бұл көрсеткіш 12 миллион долларды құраған еді. Қазақстан экспортының 70 пайызын мұнай мен мұнай өнімдері, рудалар мен металл өнімдер құрайды. Транскаспий желісі бойынша жүк тасымалы 2022 жылдың бірінші тоқсанында 123 пайызға өсті (Qazaq TV, 26.04.2022).
- Өзбекстан премьер-министрінің орынбасары Сардор Умуразов Түркіменстан Өнеркәсіп және құрылыс өндірісі министрі Баймырат Аннамаммедовты қабылдады. Тараптар соңғы 4 жылда өзбек-түрікмен сауда көлемінің 5 есе артқанын және 2021 жылы өткен жылмен салыстырғанда өзара тауар айналымының 65 пайызға артқанын атап көрсетті. Тараптар өнеркәсіптік ынтымақтастық пен сауда келісімдеріне қатысты жаңа жобаларды әзірлеуге келісті (Mifit.uz, 26.04.2022).
- Тәжікстан мен Иран арасындағы екіжақты сауда көлемі артып келеді. 2022 жылдың бірінші тоқсанында бұл көрсеткіш өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 4,5 есе жоғары және шамамен 66,9 миллион долларды құрады. Тәжікстан мен Иран арасындағы екіжақты сауданы қалпына келтіру тренді зерттеу өткен жылы басталды. Екі ел арасындағы екіжақты тауар айналымы 2013 жылғы шамамен 300 миллион доллардан 2020 жылы 58 миллион долларға дейін төмендеген (ASIA-Plus, 27.04.2022).
- Бішкекте Қазақстан мен Қырғызстан ұйымдастырған бизнес-форумда Қазақстан Қырғызстанға 15 миллион доллардың өнімін жеткізу туралы келісімге қол жеткізді. Өнімдер тізіміне азық-түлік өнімдері, құрылыс материалдары, медициналық және химиялық өнімдер кіреді. Қазақстанның атынан 20 жергілікті компания қатысты. Өткен жылы екі ел арасындағы тауар айналымы 971 миллион долларды құраған. Дегенмен, сарапшылардың бағалауынша, бірлескен сауда әлеуеті әлдеқайда жоғары және 2,5 миллиард долларға жетуі мүмкін (Qazaq TV, 28.04.2022).

Қоғам және мәдениет

- Халықаралық Түркі мәдениеті ұйымы (ТҮРКСОЙ) мен Қырғыз-Түрік Манас университеті арасында бірлескен мәдени және академиялық іс-шаралар ұйымдастыру мақсатында ынтымақтастық хаттамасына қол қойылды. ТҮРКСОЙ Бас хатшысы Сұлтан Раевқа және Қырғыз-Түрік Манас университетінің ректоры, профессор, доктор Алпслан Жейлан құжатқа қол қойды. Кездесу барысында ТҮРКСОЙ мен Манас университеті арасындағы ынтымақтастық мүмкіндіктері және олардың бірлесіп атқаратын бірлескен академиялық қызметі туралы пікір алмасылды (Turksoid.org, 28.04.2022).
- Халықаралық Түркі мәдениеті мен мұрасы қоры Түркияның Ұлттық егемендік және балаларды қорғау мерекесіне орай «Түркі әлемі балаларының одағы» шарасын өткізді. Шараға Өзірбайжан, Қазақстан, Қырғызстан, Түркия, Түрікменстан және Өзбекстаннан келген балалар түркі әлемінің ынтымағын жырлайтын әндер шырқап, ұлттық музыкалық аспаптарда ойнап, өлеңдер оқыды. Іс-шараға ТүркіАБ Бас хатшысы Мехмет Сүрейя Ер, Түркі мемлекеттерінің Парламент депутаттары, мүше мемлекеттердің елшілері, қор бақылаушылары және басқа да ресми тұлғалар қатысты (Azertag.az, 25.04.2022).
- Қазақстанның Қызылорда облысында өткен Өзбекстан жоғарғы ассамблеясы мен Қазақстан парламенті ынтымақтастығы комитетінің 2-ші отырысына Қазақстан мен Өзбекстан депутаттары қатысты. Жиынға Аралды құтқару халықаралық қорының, БҰҰ және ДДҰ өкілдері де қатысты. Кездесуге қатысушылар дүниежүзілік қоғамдастықты Арал мәселелеріне тарту және оны дүниежүзілік экологиялық форумдардың күн тәртібіне енгізу мақсатында ынтымақтастықты жалғастырып, зерттеулерді жандандыруға келісті (SNG.Today, 25.04.2022).
- Өзірбайжан, Қырғызстан, Түркия және Өзбекстан Конституциялық соттарының төрағалары Түркі мемлекеттерінің Конституциялық соттар конференциясы ұйымын құру туралы құжатқа қол қойды. Бұл шешім Ыстамбұлда өткен «Конституциялық сот органдары арасындағы ынтымақтастықтың маңыздылығы» атты дөңгелек үстел отырысында қабылданды. Іс-шара Түркия Конституциялық сотының құрылғанына 60 жыл толуына орай ұйымдастырылды. Шара барысында қатысушылар сонымен қатар түркітілдес мемлекеттер арасындағы конституция құрылысы саласындағы ынтымақтастықты нығайтуды көрсететін құжаттарға қол қойды (Azertag.az, 27.04.2022).
- Өзбекстан Ауғанстанға бидай, ұн, күріш, қант, консервілер, киім-кешек және бірінші қажеттілік заттары, сондай-ақ 100,000 доза коронавирусқа қарсы вакцина мен тиісті сынақтардан тұратын жалпы салмағы 4000 тоннадан астам гуманитарлық көмек көрсетеді. Ауғанстанның Хайратан қаласында Ауғанстан халқына гуманитарлық жұкті жеткізу рәсімі өтті. Жеткізу Ораза айт мерекесі қарсаңында жүзеге асырылды (UzDaily, 30.04.2022).
- Еуропалық Одақ (ЕО) пен Өзбекстанның мемлекеттік мекемелерінің 30-дан астам өкілдерінен құралған делегация Қарақалпақстан республикасында болды. Тараптар Арал өңірінің әлеуметтік-экономикалық дамуына жәрдемдесу мақсатында Өзбекстан үкіметі ұсынған құны 210 миллион доллардан асатын бірқатар жобаларды талқылады. Еуроодақ делегациясының мүшелері бұрын теңіз түбі болған аумаққа 27 мың көшет отырғызу науқанына да қатысты (AKIpress, 27.04.2022).